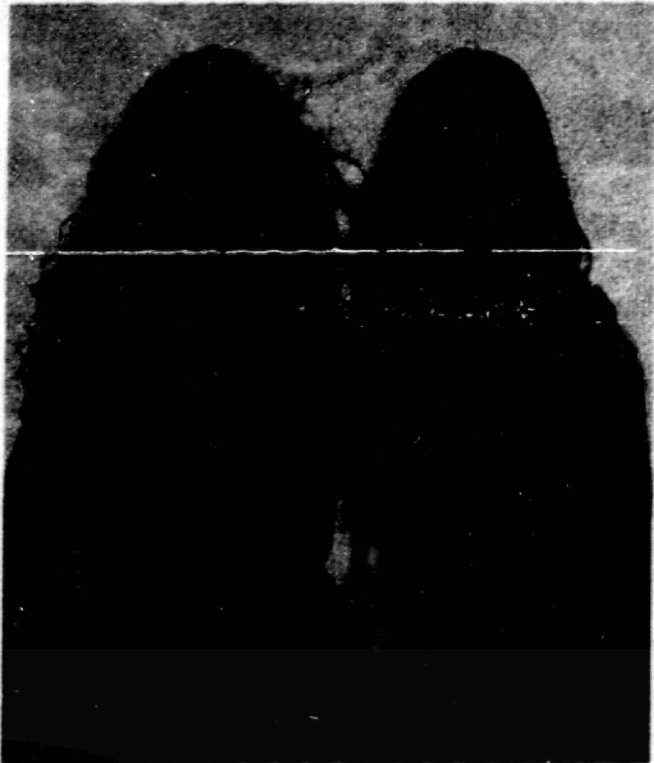

สปรส. คือ สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ ได้จัดทำร่างกรอบความคิดเรื่องระบบสุขภาพส่งออกไปเพื่อให้สังคมร่วมพิจารณา โดยถือเป็นการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความสร้างสรรค์

ในหนังสือพิมพ์มติชนฉบับวันพฤหัสบดีที่ 19 กรกฎาคม 2544 น.พ.บรรจบ พุฒิสวัสดิ์กุล ได้เขียนบทความวิพากษ์ร่างกรอบความคิดนั้น โดยเจาะจงที่คำว่า "สุขภาพทางจิต วิญญาณ" ว่าไม่จำเป็น ใช้คำนิยามว่าสุขภาพทางกาย ทางจิต ทางสังคม 3 คำก็พอ นั่นคือ สาร ของคำวิจารณ์ ซึ่งก็น่าจะคิดที่มีการวิจารณ์โดยสาระ แต่ผู้วิจารณ์มีของแถมที่นอกสาระตามสไตล์หรือภูมิหลังที่ยังคิดไม่ขาดมาด้วยอีก 3 ประการคือ

1. ใช้ชื่อบทความ "บูรณาการสาระ สาระอับสัน" คำว่าสาระอับสันเป็นคำกล่าวหาที่รุนแรง การออกความเห็นเราควรแสดงเหตุผล แต่ไม่จำเป็นต้องไปกล่าวหาเขาอย่างรุนแรง และบางครั้งก็ไปสรรหาคำมาติดฉลาก(label) เรื่องนี้ๆ ในทางเสียหายเพื่อให้คนจำได้ติดปาก อันเป็นการสร้างอารมณ์มากกว่าสร้างปัญญา ว่าเหตุผลในเรื่องนี้เป็นอย่างไร

2. ผู้วิจารณ์มีข้อความว่า "ต้องขอประทานโทษ อ.ประเวศ ที่เคารพว่า อิงท่านอธิบายเท่าไรก็ยังไม่ทำให้สับสนต่อไปอีกมากท่านนั้น" ที่เกี่ยวกับตัวผม ผมไม่ว่าอะไร ผมถือหลักพหุพหุศาสตร์ และพยายามดูตัวเองอยู่ และ

สปรส. กับ 'สุขภาพทางจิตวิญญาณ'

อยากให้คนอื่นเตือน ว่าถ้าสิ่งที่พูดที่เขียนมีโทษมากกว่าประโยชน์จะได้หยุดซึ่งก็จะเป็นการดี เพราะขณะนี้มีการหลอกลวงใช้แรงงานเด็กมาใช้แรงงานคนแก่มาเกิน

3. ผู้วิจารณ์กล่าวว่าเมื่อเดิมคำว่า "จิตวิญญาณ" เข้าไปแล้วทำให้เกิดความขัดแย้งกับหลักพุทธศาสนาโดยตรง เรื่องนี้ผู้วิจารณ์เข้าใจหลักพุทธศาสนาในทางแคบ เมื่อแคบ อะไร ก็คือ "นอก" ไปได้เรื่อยๆ กล่าวหาคนอื่นได้ต่างๆ ความจริงหลักธรรมทางพุทธศาสนากว้างใหญ่ไพศาล เมื่อกว้างใหญ่ไพศาลอะไร ก็อยู่ "ใน" ได้ทั้งนั้น สุดแต่จะคิดเชิงโอ้อวด หรือตีกรอบ ธรรมของพระศาสนาต่างๆ จะกว้างใหญ่ไพศาล แต่มนุษย์ไปตีความให้แคบตามจิตของตัวเอง แล้วนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรง

ต่อไปนี้เป็นคำวิพากษ์จากข้อวิจารณ์

1. ที่ผู้วิจารณ์กล่าวว่า จิต วิญญาณ มโน ทัฬหี เป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน ไม่น่าเอาคำสองคำคือ จิตและวิญญาณ มาใช้ทั้งคู่คือ "จิตวิญญาณ" ก็เห็นชัดว่ายังศึกษาไม่พอไป เพราะคำว่า มโนวิญญาณ มีที่ชัดเจนไปหมดในพระไตรปิฎก ไม่ควรไปถึงอาจารย์โชวรัตน์ ฤทธิกาญจน์ ผู้ที่ทางอภิธรรมมาอ้างเฉพาะส่วน เพื่อสนองเจตนาของตน เพราะจะทำให้คนเข้าใจท่านผิดไป เนื่องจากผู้เริ่มต้นศึกษาเรื่องจิตทางพระพุทธศาสนา ก็จะพบคำว่า "มโนวิญญาณ" แล้ว คำหลายคำมีความหมายเหมือนกันในบางด้าน แต่อาจมีแง่มุมที่ต่างกัน และมีความหมายต่างกันใน "บริบท" ที่ต่างกัน มโนและวิญญาณ ในด้านหนึ่งหมายถึงจิตเหมือนกัน แต่คำว่า มโนวิญญาณ มีความหมายเฉพาะว่า การรู้ทางใจ ในชุดจิตวิญญาณที่ร่วมกับอายตนะทั้ง 6 เริ่มจากจักขุวิญญาณที่รับรู้ทางตา

มนุษย์ทุกชาติทุกภาษา เอาคำเหล่านี้ใช้ร่วมกันในความหมายใหม่เป็นธรรมดา ผู้วิจารณ์ก็รู้ภาษาจีนซึ่งมีการเอาคำเก่ามารวมกันมีความหมายใหม่เต็มไปหมด ทำให้มีคำใช้มากขึ้นเพื่อให้การคิดคมชัด

แต่ก็กักกันสาขาออกไป เราจะไปเดียดรอนทำไปกับธรรมชาติที่เป็นธรรมดา และเป็นความงาม

คำว่า "จิตวิญญาณ" เป็นการเอาคำเก่ามาใช้คู่เพื่อให้มีความหมายเพิ่มขึ้น หมายถึงมิติทางจิตของจิต

สัตว์มี กาย จิต สังคม แต่ไม่มีมิติทางจิตวิญญาณ

มนุษย์มี กาย จิต สังคม จิตวิญญาณ

จิต และวิญญาณเป็นคำกลางๆ สัตว์ก็มีจิตหรือวิญญาณ แต่ไม่มีมิติด้านสูงของจิต ทางพุทธใช้คำว่าปัญญา ข้อนี้อาจจะเกี่ยวข้องกับการวิวัฒนาการความเห็นของผู้วิจารณ์ในข้อถัดไป

2. ที่ผู้วิจารณ์กล่าวว่าใช้ 3 ก็ครอบคลุมหมดแล้ว คือ สุขภาวะทางกาย ทางจิต และ ทางสังคม ผมก็ไม่ว่าอะไร แต่อยากจะชี้ว่าผู้วิจารณ์ยังศึกษาไม่ครบ ในทางพุทธจะพูดถึง 4 ตามที่พระธรรมปิฎกได้นำมากล่าวไว้เสมอๆ ว่าทางพุทธจะพูดถึงการพัฒนา 4 ด้าน คือ

- (1) พัฒนาทาง กาย
- (2) พัฒนาทาง จิต
- (3) พัฒนาทาง สังคม
- (4) พัฒนาทาง ปัญญา

ถ้าสังเกตหลักทางพุทธสันนิษฐานจะเห็นว่าพูดเรื่อง จิต กับ ปัญญา แยกออกเป็น 2 ข้อ เช่น จิตศึกษา กับปัญญาศึกษา หรือในเรื่อง ศิล สมาธิ ปัญญา จิตอยู่ในข้อสมาธิ แต่ถ้าผู้วิจารณ์ต้องการเอาปัญญาไปรวมไว้ในจิตโดยชอบเหลือ 3 คือ กาย จิต สังคม ผมก็ไม่ว่าอะไร เพราะไม่มีใครผูกขาดการตีความ เพียงแต่ต้องกรอบกว้างทางพุทธนิยมพูดเป็น 4

4. เดิมองค์การอนามัยโลก นิยามคำว่าสุขภาพว่า สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม ผมก็รู้สึกมันขาดไป เพราะถ้าอธิบายแบบพุทธว่า สุขภาพคือ การหลุดพ้นจากความบีบคั้น 4 ประการ คือ บีบคั้นทาง กาย ทาง จิต ทาง สังคม และทาง ปัญญา (หลุดพ้นจากความบีบคั้นของ

ความไม่รู้อะไร) จะมีความสมบูรณ์กว่า ต่อมาเมื่อองค์การอนามัยโลกมีมติให้เดิมคำว่า spiritual well-being หรือสุขภาพทางจิตวิญญาณเข้าไปด้วย ผมก็คิดว่าทราบดีว่าครบสมบูรณ์ทั้งตามพุทธและตามศาสนาอื่นๆ เพราะ spiritual จิตวิญญาณหรือจิตสูงนั้นหมายถึง ความดี การลดความเห็นแก่ตัว การเข้าถึงสิ่งสูงสุด สิ่งสูงสุดทางพุทธคือพระนิพพาน หรือปัญญาหรือวิชา ศาสนาอื่นหมายถึงพระเจ้า

ผมจึงอธิบายสุขภาพทางจิตวิญญาณว่าเป็นสุขภาพที่เกิดจากความดี การลดความเห็นแก่ตัว การมีปัญญา ครบนี้แหละครับ ที่ครูผู้วิจารณ์ว่าผมสับสน ผมจะไม่ไปว่าผู้วิจารณ์เองนั่นแหละสับสนแบบปากฉลาดหรือขาดความเมตตา แต่ผมอยากเสนอว่าให้ช่วยกันศึกษาให้ละเอียด เพราะเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและต้องปฏิบัติจนเกิดผล(ปฏิเวธ) ด้วยจึงจะเข้าใจ

ศาสนานั้นเน้นที่การเรียนรู้ การปฏิบัติและการได้รับผลดีจากการปฏิบัติ(ปฏิเวธ) ไม่เหมือนทางโลก ที่เน้นความรู้นอกตัวแล้วก็เอาไปไว้รอดกันบลัฟกัน โดยไม่เกิดการพัฒนาอย่างประณีตในจิตใจของตนเอง

ข้อ 4 นี้จะพูดว่า สุขภาวะทางปัญญา ก็ได้ แต่คำว่าปัญญาในทางพระพุทธศาสนามีความหมายเฉพาะ ค้างจากปัญญาที่ใช้กันทั่วๆ ไปอย่างคาดคิด และมีความลึกซึ้งที่ต่างจากคำว่า intellect ในภาษาอังกฤษ คำว่าสุขภาพจิตวิญญาณมีความแปลกใหม่ กระตุ้นให้คิด ตีความหมายได้ทั้งในทางพุทธทางสากล และทางศาสนาอื่น

ผมไม่คิดใจหรือมีความเป็นเจ้าข้าเจ้าของอะไร กระบวนการปฏิรูประบบสุขภาพเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติจึงไม่อยู่คนเดียว แต่ซับซ้อนของงานออกไปตามธรรมชาติ วิถีทางพุทธไม่ได้อยู่ที่คำใดคำหนึ่งแต่อยู่ที่ท่าที วิธีคิด วิถีและกรรม ที่ประกอบด้วยความเมตตา เรียนรู้ แดงเดิม เสริมค่อ เสมือนคันไม้ที่แตกกิ่งก้านสาขาผลิดอกออกใบ ไม่ใช่การถึครองตนก่อน

คุณหมอบรรจบ พุฒิสวัสดิ์กุล ผู้วิจารณ์ก็เปรียบเหมือนอุกคิณย์ที่ผมมีความเมตตา เช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ขอท่านทั้งหลายจงมีเมตตาต่อเธอ ขอให้เจริญในธรรม ศึกษาและปฏิบัติให้รู้อึ้ง ปรับรับท่าที วิถีคิด และวิถีในแนวพุทธ เพื่อสร้างสรรค์โลกให้งดงาม

การปฏิรูประบบสุขภาพเป็นกระบวนการทางศีลธรรมที่เปิดเผยกว้าง จากการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ เพื่อประโยชน์สุขของเพื่อนมนุษย์ทั้งหมดเป็นนิรันดร์

ของมีเมตตาต่อกันและกัน

ศ.น.พ.ประเวศ วะสี

การ์ตูน 'สปรส'

(ขอเอื้อเฟื้อ ชูชาน จี๋ก็หน่ะ...)